

Flídrová, Helena

[Vobořil, L. Ruská anekdota – žánr, jazyk, text]

Opera Slavica. 2011, vol. 21, iss. 4, pp. 57-59

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117457>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Vobořil, L.: **Ruská anekdota – žánr, jazyk, text.** Rossica Olomucensia XLVIII, Olomouc 2009, 112 s.

Tato monografie vyšla v prvním pololetí r. 2009 ve vydavatelství Univerzity Palackého v Olomouci v řadě Rossica Olomucensia.¹ Autor PhDr. Ladislav Vobořil, Ph.D., je absolventem FF UP, studoval ruskou a anglickou filologii a od ukončení studia v r. 1996 působí na katedře slavistiky FF UP. Tam také studoval v doktorském studijním programu Ruský jazyk, který ukončil v r. 2002 obhajobou doktorské disertační práce na téma „Ruská anekdota – žánr, jazyk, text – pokus o syntézu“. Ta se stala podkladem pro tuto knihu, jedná se však o její přepracovanou a rozšířenou verzi.

Téma anekdoty jakožto krátkého vyprávění ukončeného překvapivou komickou pointou by se na první pohled mohlo zdát nepochybně lákavým zdrojem pobavení pro širokou čtenářskou obec. Lingvista a rusista Ladislav Vobořil se však rozhodl pro pokud možno všestranné pojetí svého objektu zkoumání a analyzuje ruskou anekdotu z pohledu interdisciplinárního, tj. jak z hlediska lingvistického, tak také literárněvědného, s přesahy do dalších pomeznic disciplín (logiky, etiky, filozofie, psychologie, sociologie, etnografie aj.), což odpovídá současnému pojetí teorie textu i komunikace. Monografie může být proto právem určena jak vysokoškolským i akademickým odborníkům v oboru rusistiky nebo studentům ruské filologie, tak široké veřejnosti zájímaví se o ruský jazyk a ruskou kulturu.

Můžeme konstatovat, že se autorovi jeho záměr vydařil. Kniha je čtivá, výklad na vysoké odborné úrovni je podán srozumitelnou formou a je ilustrován sto čtyřiceti anekdotami vybranými se vkusem a v textu esteticky typograficky odlišenými.

Text je uspořádán do třech kapitol, jež odpovídají specifikaci v názvu knihy – žánr, jazyk, text, tj. třem aspektům zkoumání, které si autor ve snaze o komplexní pohled na ruskou anekdotu pro svůj badatelský záměr zvolil z nabízejících se možností analýzy.

V tematicky bohaté první kapitole *Ruská anekdota – žánr* (s. 9–20) se nejprve zkoumá historický vývoj žánru anekdoty včetně některých souvisejících pojmů a termínů, v kontextu dějin Ruska 20. století pak posuny tematického zaměření ruské anekdoty, výskyt její ústní nebo psané podoby i rozdíly mezi sovětskou a postsovětskou anekdotou. Obsahem další části je poetika anekdoty jako žánru, tj. kompozice, struktura, syžet, motiv, pointa i tematika současných ruských anekdot. Závěrem je autorův zájem soustředěn na výběr hrdinů a postav, na jejich jména a charakteristiky (např. příznačné jazykové vyjadřování atp.) a cykličnost (seriálovost) ruských anekdot (např. o Čapajevovi, Stierlitzovi). Veškerý výklad v této i dalších kapitolách je prokládán účelově vybíranými ukázkami.

Druhá kapitola *Ruská anekdota – text* (s. 21–64), jíž je v knize vymezen největší prostor, tvoří sukus celé práce. Zde L. Vobořil zúročuje své znalosti textové lingvistiky i zálibu v této disciplíně. Úvodní pasáže mají univerzální charakter a jsou věnovány textu jakožto centrálnímu pojmu textové lingvistiky i objektu jejího zkoumání, který však doposud nebyl uspokojivě a jednoznačně definován. Autor vysvětluje dva základní přístupy k analýze textu – propoziční a komunikační, přibližuje problematiku vztahu textu a diskursu, objasňuje textovost (textualitu) a uvádí její definiční parametry.

¹ V této řadě vycházela od r. 1968 také ročenka olomouckých rusistů, která byla v r. 2008 nahrazena recenzovaným časopisem Rossica Olomucensia – časopis pro ruskou a slovanskou filologii, vycházejícím dvakrát ročně.

Obsah následující části této kapitoly je vystižen jejím přiléhavým názvem „Anekdota v komunikaci a komunikace v anekdotě“, kdy je anekdota zkoumána jako komunikační akt, jehož jednotlivým složkám jsou za účelem komplexní analýzy anekdoty, pojmáné jako folklorně literární text, věnovány další oddíly této kapitoly. V rámci dynamického (komunikačního) chápání textu jakožto součásti komunikačního procesu spatřuje autor v souvislosti s anekdotami (i jinými uměleckými nebo folklorními texty) jeho dvojí zhodnocení, a to jako komunikace primární mezi vypravěčem a posluchačem a komunikace sekundární (vnitřní) mezi fiktivními postavami. Oběma typy se pak podrobněji zabývá v oddílech o subjektech vnětextové a vnitrotextové anekdotické komunikace. Po samostatném oddíle o produkci a recepci anekdot, týkajícím se ještě subjektů komunikace, následuje rozbor anekdoty z pohledu dalších složek komunikačního aktu, a to komunikačního kanálu a kódu, kde autor sleduje a na příkladech ukazuje také převod neverbálních prvků mluvené podoby ruské anekdoty do podoby psané, a jevů, o nichž se komunikuje (denotát, referent komického textu).

Pohled na anekdotu v odlišném pojetí textu (přístup propoziční, hypersyntaktický), kdy je text pojmán jako výsledek komunikačního procesu, nacházíme ve druhé části této střední kapitoly. Po uvedení do problematiky anekdoty jako typu textu se autor dostává k typologiím anekdot, z nichž nejběžnější jsou typologie tematické (anekdoty se dělí podle cyklů, hlavních hrdinů, situací, syžetů apod.). Z hlediska struktury pak lze anekdoty dělit na anekdotickou povídku, drama a hádanku. Dále je anekdota zkoumána z hlediska členění jejího textu, a to na pásmo vypravěče a pásmo postav, podle promluv (do promluvy vypravěče jsou včleněny promluvy postav), upozorňuje se také na vydělení metatextového úvodu neboli informativního bloku (komentáře).

Závěr druhé kapitoly tvoří analýza textů ruských anekdot z hlediska čtyř parametrů textovosti: koherence, koheze, informativnosti a intertextuality. Co se týče koherence a koheze, autor zjišťuje, že většina anekdot patří k textům koherentním, pokud je recipient schopen tuto koherenci vyvodit, ale nekohezním, příp. nedostatečně kohezním. Lze se setkat také a anekdotami pseudokoherentními, které jsou v povrchové rovině kohezní, ale formální vztahy nejsou podloženy vztahy významovými. Zdrojem komického efektu může být také koherence neplánovaná. Informativnost a intertextualita jsou nutně provázány s presupozicí, tj. s všeobecnými, shodnými znalostmi vypravěče a příjemce, bez čehož by příjemce nebyl schopen vyvodit podtext a anekdota by zůstala nepochopena.

Ve třetí kapitole knihy „Ruská anekdota – jazyk“ (s. 65–85) je pozornost věnována jazyku ruských anekdot. Zde autor sleduje v souvislosti se vztahem mluvenosti a psanosti v anekdotách také zastoupení prvků hovorové ruštiny v řeči jejich postav. Ukazuje, že v anekdotické komunikaci jde vlastně pouze o stylizaci mluveného projevu, aby bylo vypravěčovo podání co nejrealističtější. Pěkně zpracovaná je pragmalingvistická charakteristika řeči anekdotických postav, které jsou rozděleny do tří skupin: postavy, které mají svůj literární nebo folklorní prototyp, postavy politiků a postavy bez konkrétního prototypu – zástupci jednotlivých etnik, národů nebo skupin. Autor je představuje jak z hlediska jejich sociálně psychologické charakteristiky, tak pragmalingvistické charakteristiky jejich řeči, tj. všímá si některých typických slov, výrazů nebo klíčů, v nichž se často odrážejí i jejich postoje. Ve druhé části této kapitoly se zkoumají na materiále konkrétních ruských anekdot prostředky jednotlivých jazykových rovin, v jejichž součinnosti (autor zdůrazňuje princip synergie) je dosahováno komického efektu.

Závěrem ocitujeme poslední, sto čtyřicátou anekdotu, která je uváděna jako jeden z příkladů prostředků roviny syntaktické (odlišné aktuální členění větné): *Сын возвращается домой и стучит в дверь. К двери приходит мать-наркоманка.*

– *Кто там?*

– *Открывай, мам, это я.*

– *Не-ет, мама – это я.*

Vobořilova monografie je fundovaný spis zpracovaný na základě bohaté odborné literatury, z níž se v ústřední kapitole výslovně hlásí zejména k pracím českých a ruských lingvistů. Při čtení této knihy je zároveň patrná autorova schopnost lehce se vyjadřovat a plynule formulovat výklad, s nadhledem vyvozovat závěry i citlivě analyzovat jazykový materiál. Ačkoliv je práce věnována ruské anekdotě, má převážná část jejích premis univerzální, obecně lingvistický charakter. Může být proto úspěšně využita nejen jako podklad pro další bádání v této oblasti, ale také při výuce textové lingvistiky, a to nikoliv pouze v rámci studia ruské filologie.

Helena Flidrová

Rajnochová, N.: Domluvíte se rusky? Praha, NS Svoboda, 2009, 182 s., ISBN 978-80-205-0609-2.

Publikace rodilé mluvčí ruského jazyka mapuje nejpodstatnější lexémy, slovní spojení a zejména uzavřené repliky a větné celky, vyskytující se v ústní i písemné komunikaci v ruském jazyce při formálních i neformálních situacích.

Zpracovávanou oblastí zájmu kniha navazuje na analogické, nepříliš časté studijní texty, vydané v minulých letech, srov. *Говорите по-русски* (Praha 2000), *Jednáme rusky* (Písek 2003), *Русский речевой этикет* (Ostrava 2006) aj. Publikace N. Rajnochové, kombinující prvky konverzační příručky a učebnice, se nicméně vyznačuje vlastní koncepcí s jasnou strukturou, naplněnou neotřelým, často velice aktuálním obsahem.

Prakticky zaměřená příručka studenta metodicky vede od jednoduchého ke složitějšímu, a je proto rozdělena na 2 hlavní součásti: 1. Komunikativní obraty; 2. Konverzační témata. Tyto součásti pak obsahují celou řadu užitečných témat, jako jsou například v části první pozdravy, seznamování, poděkování a prosba, pozvání, setkání, telefonování apod., v části druhé pak orientace v prostoru, doprava, hotel, volný čas, studium cizích jazyků, politika, obchodní jednání apod.

Kromě řady následných cvičení autorka navíc v jednotlivých tematických podkapitolách výběrově věnuje pozornost i uvádění příkladů, které pomohou ukázat vyjmenované repliky a slovní zásobu v nutném kontextu, srov. např.: *Я хотела бы извиниться за нашу ошибку! – Ну что вы!* (osvojovaný obrat). Jednoznačným kladem recenzované publikace jsou i krátká cvičení na překlad z češtiny do ruštiny, která nechybí v žádné z lekcí a na nichž se dle naší dlouholeté zkušenosti člověk nejvíce naučí, ovšem v jiných jazykových učebnicích je dnes často nenalezneme. Knihu pak uzavírá klíč se správným řešením úkolů ve cvičeních každé lekce.

Obsahově a jazykově jsou velice zajímavé například lekce „Cestování“ či „Jídlo“ a „Restaurace“ aj. Je vidět, že autorka užívané výrazy, jak tomu někdy bývá, slepě nepřebírala ze zastaralých učebnic a slovníků, nýbrž přímo a věrně rekonstruovala auten-